

Mirko Ramovš

Štrekljev prispevek k raziskovanju slovenskega ljudskega plesa

Dr. Karel Štreklj je kot urednik Slovenskih narodnih pesmi in predvsem kot predsednik Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi celostno obravnaval ljudsko pesemsko in glasbeno izročilo. Zato je razumljivo, da je v zbirki objavil plesne pesmi in v zbiralno akcijo vključil tudi ples z vsemi spremljajočimi pojavi.

As editor of the "Slovene Folk Songs" and especially as president of the Committee for the Collection of Slovene Folk Songs, Dr. Karel Štreklj comprehensively studied folk songs and folk music in general. It is therefore not surprising he published an anthology of dance songs and broadened collection efforts to include dances with all their accompanying phenomena.

Dr. Karel Štreklj se z ljudskim plesom ni ukvarjal, pri načrtovanju in urejanju Slovenskih narodnih pesmi pa se je nujno srečal s pesmimi, ki so bile povezane s plesom. Iz »Prošnje za narodno blago«, ki jo je objavil l. 1887 v Ljubljanskem Zvonu¹, je razvidno, da je plesne pesmi poznal. V načrtu ureditve zbirke poleg pripovednih pesmi, »liričnih pesmi« (uspavanke, ljubezenske, mrliške, ženitovanske), pesmi v veseli vinski družbi, o raznih letnih časih, pesmi, ki se pojo ob delu in jih pojejo razni stanovi ter otroških in šaljivih našteje tudi pesmi *pri plesu*. Načrta se je Štreklj držal in z objavo pripomogel k jasnejši sliki slovenskega plesnega izročila v 19. stoletju.

1. snopič Slovenskih narodnih pesmi je izšel l. 1895, osem let pozneje že 7. (II. zvezek), ki je vseboval »Pesmi zaljubljene poskočne«. Te pesmi v marsičem odkrivajo razvojno pot slovenskega ljudskega plesa, saj so se prvotno pele pri plesu *štajerš*. Posamezniki so najprej peli kratke verze ljubezenske ali šaljive vsebine, nato so pari zaplesali in ples se je na ta način izmenjeval s petjem. V taki obliki so ga plesali na območju severno od črte Gorica – rob Trnovske planote – Logatec – Vrhnika – Ljubljana – Kamnik – Tuhinjska dolina – Menina planina – Mozirje – Paka – Dravograd². Že v prejšnjem stoletju se je

¹ Dr. Joža Glonar, Predgovor, v: K. Štreklj, Slovenske narodne pesmi, 4 knjiga, Ljubljana 1908–1923, str. 21.

² Valens Vodušek, Alpske poskočne pesmi v Sloveniji, Rad kongresa ZDFJ, 6, Ljubljana 1960, str. 55–78.

štajeriš kot ples začel osamosvajati in so ga plesali brez petja poskočnic, medtem ko so le-te samostojno prepevali. Prvotno obliko izmenjavanja plesa s petjem poskočnic je štajeriš do šestdesetih let našega stoletja ohranil v Zg.Savski in Zg.Savinjski dolini ter na Koroškem. Veliko število poskočnic, ki jih je Štrekelj objavil, dokazuje, da je bil ples zelo razširjen in priljubljen. Le nekatere od objavljenih poskočnic se niso pele ob štajerišu, ker so parafraze melodij drugih plesov, in sicer *nojpačariša*, *sotiša*, *zibenšrita*, *mrzulina* in *krajcpolke*³. Parafraze so se ob plesu redko pele, bolj so služile za zapomnjenje melodije in le izjemoma jih je pri plesu zapel godec.

Prave plesne pesmi je Štrekelj objavil v 9.snopiču (III.zvezek), ki je izšel l.1905. Razdelek II. vsebuje »Pesmi na kolu in plesu«, in sicer oddelek A pesmi na kolu v Starem trgu ob Kolpi, Predgradu, Metliki, Črnomlju in na Vinici ter v dodatku besedila igre Trden most iz Borovelj in Središča ob Dravi ter dveh otroških kol iz Slamne vasi pri Metliki. V oddelku B so pesmi na plesu v Ziljski dolini (visoki raji), besedila potrkane plesa (Polka je ukazana) in zibenšrita (Ples Izak) ter pesmi o plesu in godcih, katerih glavni del sestavljajo poskočnice. Večino gradiva iz Bele krajine je Štrekelj povzel po Navratilovi objavi v Ljubljanskem Zvonu l.1888⁴. Ker se je Štrekelj zavedal povezanosti pesmi s plesom, je dodal besedilom opise plesov in okoliščin, v katerih so jih izvajali. Vprašljivo je le besedilo potrkane plesa, saj ni ljudsko in ni znano, kdo je njegov avtor, mogoče sam zapisovalec Janko Žirovnik. V njem sta povezani umetno predelani parafrazi dveh različnih plesov, ki sta bila enako imenovana in vsebovala podobne gibne prvine: potrke⁵.

Štrekeljev odnos do ljudskega plesa pa je bolj kot po objavljenem gradivu v Slovenskih narodnih pesmih razviden iz njegove vloge pri delu za publikacijo »Avstrijske narodne pesmi«⁶. Bil je predsednik delovnega Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, vodil celotno akcijo in v odborovem imenu pripravil »Navodila in vprašanja za zbiranje in zapisovanje narodnih pesmi, narodne godbe, narodnih plesov in šeg, ki se nanašajo na to«. Ta so v posebni knjižici izšla v Ljubljani l.1906. Štrekelj je za 2.poglavje Navodil sestavil 248 vprašanj in za podlago vzel »Pitanja za prikupljanje muzičkih običajev u Srba. Sastavili Božidar Joksimović i Vladimir R. Gjorgjević«, ki so izšla kot priloga lista »Karadžić« l.1899⁷. Od teh vprašanj jih je v oddelku A 51 splošnih, saj zadevajo petje, godbo in ples, medtem ko so vprašanja v oddelku D (50) namenjena skoraj izključno plesu. Vprašanja so podrobna in niso namenjena zgolj plesom samim, njihovim imenom in obliki, pač pa zajemajo ples širše, povezanega z življenjem, šegami in navadami. Iz vprašanj jasno vidimo, kako sedanje antropološko obravnavanje plesa ne pomeni novosti, saj je bil že v začetku tega stoletja etnološki stroki človek kot nosilec izročila enako pomemben kot pojav sam. S tem je soglašal tudi Štrekelj, kar najbolje dokazujejo sama vprašanja, ki jih bomo prirejena samo za ples v celoti navedli.

Odderek A

1. Ali se pri vas veliko in rado pleše?
2. Kaj se misli o tistem, ki zna lepo plesati?

³ Nojpajeriš: št. 2509, 2842, 4394; sotiš: št. 2914; zibenšrit: št. 3422; mrzulina: št.3437,3438; krajcpolka: št. 4711.

⁴ Ivan Navratil, Belokranjsko kolo, Ljubljanski Zvon, Ljubljana 1888, str. 294, 337, 412, 492, 551, 615, 676, 743.

⁵ Mirko Ramovš, Potrkane ples, Traditiones, 1, Ljubljana 1972, str.129–148.

⁶ Josip Tominšek, Prof. dr. Karel Štrekelj in nabiranje slovenskih narodnih napevov, Slovenski etnograf, 5, Ljubljana 1952, str.169–178.

⁷ Navodila in vprašanja za zbiranje in zapisovanje narodnih pesmi, narodne godbe, narodnih plesov in šeg, ki se nanašajo na to. Izdal po c.k. ministrstvu za bogočastje in nauk postavljeni slovenski delovni odbor za publikacijo »Avstrijske Narodne Pesmi«. V Ljubljani 1906, str.21.

3. Ali zna pri vas večina ljudi plesati? Ali je večina nadarjena za ples, tako da se ga hitro nauči?
4. Ali je pri vas veliko ljudi, ki nimajo smisla za ples? Kaj ljudje mislijo o takih?
5. Ali kdo sovraži ples? Zakaj se to godi? Kaj ljudje mislijo o takem človeku in kako mu rečejo?
6. V kateri starosti, kakšnega stanu ali značaja največ plešejo?
7. Kdo širi plese (dopustniki, vojaki, posli, popotniki)?
8. Kdo pleše bolj: bogati ali revni? Ali ni razlike v tem?
9. Kdo več pleše: moški ali ženske?
10. Ali se smisel za ples v kaki družini šteje za dednega?
11. Ali so družine, za katere se ve, da znajo dobro plesati? Ali se kaj pripoveduje o njih?
12. Ali imajo tiste, ki znajo dobro plesati, za slabe delavce ali poredne ljudi?
13. Ali se uporablja coprnija, da se doseže spretnost plesanja? Popiši jo.
14. Ali se daje dobremu plesalcu posebna čast, npr. se z njim ljubeznivo ravna ali se mu določi častno mesto?
15. Ali dobre plesalce spodbujajo k plesu, ali jih grajajo, če se branijo plesati?
16. Ali se v šali govori o plesalcih npr. da mora dobro jesti in piti, da bo mogel bolje plesati?
17. Kako se izraža priznavanje za lepo plesanje?
18. Hodi kdo nalašč k dobremu plesalcu, da bi ga ta naučil lepo plesati?
19. Ali starejši plesalci radi uče svoje umetnosti mlajše ljudi? Ali jo rajši skrivajo?
20. Ali se mladi ljudje učijo plesati sami, brez pravega pouka, samo s tem, da plešejo z drugimi vred in poskušajo?
21. V katerem življenjskem obdobju se začno učiti plesati?
22. Ali se kdaj pleše za stavo? Kako se imenuje tak ples? V kakšnih okoliščinah se tako pleše? Kdo je sodnik? Kakšno ceno dobi zmagovalec?
23. Ali se zbirajo ljudje nalašč za ples? So ti plesi kaj posebnega? Kako jih pripravljajo?
24. Ali ljudje vedo, kako so včasih plesali? Zakaj starih plesov ne plešejo več? Kateri plesi so to?
25. Ali so plesi, ki so prenašeni po starejših vzorih? Kako se ločita obe vrsti?
26. Ali se je obnovil že kak pozabljeni ples? Kako se je to zgodilo?
27. V katerem letnem času se največ pleše?
28. Ali je kateri letni čas, ko je nedopustno plesati ali je ples prepovedan?
29. Kdaj se sicer ne pleše (smrt, nesreča)? Koliko časa se ne sme plesati? Kaj mislijo o tistem, ki ravna drugače?
30. Kaj pravijo o tistem, ki ne pleše, ker je nekdo v družini umrl (on žaluje)?
31. Se v dobi žalovanja sploh ne pleše ali pa se kdaj to sme storiti?
32. Ali poznajo plese, ki jih nimajo za domače? Ali se ločijo od domačih?
33. Ali imajo plese, zložene iz domačih in tujih? Kako se imenujejo?
34. Ali poznajo kaka zdravstvena pravila, ki se jih je treba držati ob plesu? V čem so ta pravila?
35. Ali imajo kak naziv za utrujenost pri plesu? Kaj pravi utrujenec o sebi?
36. Ali se tudi o živalih pravi, da plešejo (medved pleše...)?
37. Ali imajo tudi v mestih narodne plese? Kakšni ljudje jih imajo?
38. Ali razlikujejo med mestnimi plesi, ki niso narodni, in pristnimi narodnimi? Kako imenujejo ene in druge? Kakšna razlika je med njimi?
39. Ali ljudje radi sprejemajo mestne plese? Zakaj?
40. Ali ljudje spreminjajo mestne plese? Ali jih ne skušajo prirejati po svoje? Zakaj to delajo in kako se to imenuje?

41. Kdo navadno širi mestne (umetne) plese in jih prenaša (vojaki, posli, društva)? Kako prehajajo med ljudstvo?
42. Ali plesi še dandanes nastajajo? Zakaj in kdo jih ustvarja? Ali se ve za avtorja in kako se prenašajo?
43. Ali med ljudmi taki plesi dolgo obstanejo ali naglo izginejo?
44. Ali se ti plesi spreminjajo ali ostanejo nespremenjeni?
45. Ali se širijo daleč naokrog?
46. Ali se šteje dovzetnost za nove plese kot posebna vrлина ali nadarjenost?
47. Ali nove plese posreduje vsakdo enako?
48. Ali novi plesi spodrivajo starejše? Se ne prevzema marsikaj iz starejših plesov v nove?
49. Ali plesalci plesom dodajajo kakšne podrobnosti, posameznosti, da bi jih »ozaljšali«, čeprav ti dodatki nimajo nobene logične zveze?
50. Ali se misli, da ples vselej služi za vzburjanje veselja in radosti?
51. Ali se ples ne šteje za nekaj škodljivega?

Oddelek D

1. Ali se misli, da so petje, godba in ples nekaj nerazdružnega? Ali se misli, da tisti, ki lepo poje, tudi lepo igra in pleše?
2. Kako se pri vas imenuje ples? Raj, tanec, kolo? Ali je med izrazi pomenski razloček?
3. Kako se še imenuje plesalec? Plesec, plesar, rajavec, kolaš?
4. Kako se imenujejo posamezni plesi? Popišite jih.
5. Ali se enako imenovani plesi plešejo različno?
6. Kakšne plese poznajo glede na izvedbo in obliko?
7. Ali se pleše v skupini (kolo), v paru, posamič ali drugače? Kako se pleše v teh posameznih primerih?
8. Kateri izrazi so znani za ples in za vrste plesa?
9. Ali je poleg izraza za plesati v rabi še kak drug, npr. tancati, rajati?
10. Ali zna pri vas plesati večina ljudi?
11. Ali plešejo nekatere plese le otroci, fantje, dekleta?
12. Ali se moški plesi ločijo od ženskih?
13. Ali kdaj pleše kak starec ali starka?
14. Ali se sme vsakdo udeležiti plesa? Ali ni posebnih pravil za tujce? Po kakšnem redu se pleše?
15. O kom se pravi, da pleše lepo? Se to sodi po lahkoti in mičnosti gibanja ali po čem drugem?
16. O kom se pravi, da pleše grdo? Po čem se sodi, da je plesanje grdo?
17. Kako se imenuje lepo plesanje in s čim se primerja?
18. Kdaj se pravi, da je plesanje lepo: če se pleše samo na eno ali obe strani; če se prepletajo noge ali se mnogo lepotiči?
19. Ali znajo kaj pripovedk, pregovorov, pesmi o plesu?
20. Ali se na plesu plešejo različni plesi po želji posameznih plesalcev ali večine ali je to odvisno od volje godcev?
21. Ali se kdaj pleše za nagrado? Ali se da plačilo za plesanje?
22. Ali pravijo, da se je včasih več plesalo ali bolje plesalo? V čem je imelo staro plesanje prednost pred današnjim?
23. Ob kakšnih priložnostih se pleše (svatba, žegnanje)? Kako se imenujejo plesi, ki se plešejo ob teh priložnostih?

24. Kdo zna pri vas najboljše plesati narodne plesje? Opišite na kratko njegovo življenje in vse, kar je v zvezi z njegovim plesanjem?
25. V čem se odlikujejo posamezni priznani plesalci?
26. Katere dele telesa giblje plesalec pri plesanju najbolj in kako se imenuje pri tem vsaka kretnja?
27. Ali se vselej pleše ob godbi ali ne? Ali se pleše tudi ob petju? Ali se pleše tudi brez godbe in brez petja?
28. Kdaj se pleše ob petju? Ali se pleše tedaj drugače? Kako se imenuje tako plesanje sploh? Kdo poje ob plesu?
29. Kakšne šege so v navadi, ko se pleše kolo? Se pazi na to, da pleše moški z moškim, ženska z žensko, ali se fant ne sme ločiti od svojega dekleta? Se vpraša za dovoljenje, da se sme vstopiti v kolo in pod? Kako se plesalci drže v kolu drug drugega?
30. Kako se pričinja kolo? Kako se pravi začetku, kako koncu?
31. Kako se pravi kolovodji?
32. Ali se pleše tudi brez kolovodje?
33. Kdo navadno vodi kolo? Je to najboljši plesalec?
34. Ali se šteje v čast, če se pleše zraven kolovodje? Kdo navadno pleše zraven njega? Katera mesta v kolu so najboljša za ples?
35. Kako pravijo posameznim delom kola?
36. Ali je za nekatere plesje določena posebna obleka in kakšna je?
37. Ali se pleše tudi z maskami, da plesalca ni mogoče spoznati? Zakaj in kakšne so maske?
38. Ali rabijo pri plesu kakšno orožje? Ali se maha z robci, klobuki, kapami? Kako se pravi tem plesom?
39. Ali morda uporabljajo pri kakem plesu živali (prim. ples na konjih)?
40. Kako pravijo plesišču? Ali imajo zanj stalna mesta (npr. pod lipo, pri farni cerkvi)?
41. Ali se ločijo plesi v zaprtih prostorih od plesov, ki se plešejo zunaj?
42. Ali se pleše pri raznih šegah? Katere šege so to in kako se pleše pri njih?
43. Ali se včasih z izrazom »ples, plesati« ne izražajo tudi drugi notranji občutki, npr. plesati od veselja?
44. Ali ima ime tisto pripravljeno gibanje, preden se začne kolo?
45. Ali ima ime tisto poplesavanje in ploskanje, ko je ples že končan?
46. Ali se kaj reče, če se neha plesati v kolu?
47. Ali nehajo plesati vsi hkrati ali odpadejo posamezni plesalci, kadar se jim zahoče? Ali se s tem kolo razdre?
48. Ali se zgodi, da kdo pleše sam? Kdaj se to zgodi in kako se reče temu plesu?
49. Ali se misli, da ples včasih prinese nesrečo?
50. Ali so na božjih potih v navadi posebni plesi? Kako se jim pravi (vrtec...)? Popišite jih in zapišite pesmi, ki se morda pojo ob njih?

Iz vprašanj je razvidno, da se je Štrekelj, vsaj pri plesih, držal predloge. Nekatera so tako podrobna, da sam gotovo ne bi pomislil nanje, ker se s plesom ni ukvarjal. Marsikatera od njih pa vendarle kažejo, da jih je Štrekelj ne samo prevedel, ampak tudi prilagodil slovenskim razmeram. Vprašujejo namreč po pojavih, ki so značilni samo za slovensko izročilo, npr. romarski vrtec. Dokaj obširna so tudi vprašanja o kolu. Štrekelj jih je ohranil, saj je vedel, da je kolo v navadi v precejšnjem delu Bele krajine. To seveda pomeni, da je Štrekelj poznal plesno izročilo, če ne iz lastnih izkušenj, pa vsaj iz objavljenih poročil.

Akcija Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi je bila velikopotezno zastavljena, za kar ima Štrekelj nedvomno največ zaslug. »Navodila in vprašanja« je odbor namenil predvsem zapisovalcem, da bi jih na delo kar najbolje pripravil. Za sondiranje terena in da bi zapisovalcem olajšal delo, je odbor izdal še »Popraševalno polo o narodnih pesmih, narodni godbi in narodnih plesih«, ki je bila namenjena predvsem duhovnikom, učiteljem in drugim državnim uradnikom, ki so imeli stik z ljudmi. Z anketiranjem je namreč želel dobiti podrobne podatke o tem, ali se v posameznih krajih in okolici poje, gode in pleše, kaj in kdaj se poje, gode in pleše, in kateri so ljudje, ki bi zapisovalcem lahko posredovali svoje znanje.

Odziv na »Popraševalno polo« je bil izredno pičel. Večini, ki je anketne liste prejela, je bilo izpolnjevanje odveč, saj je bila to še ena od nalog, ki so jo morali brezplačno opraviti. Koliko »Popraševalnih pol« je bilo poslanih, ni znano. V arhivu Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, ki ga hrani Glasbenonarodopisni inštitut, se nahaja 77 izpolnjenih pol, 13 jih je neizpolnjenih, ker so jih naslovniki preprosto vrnili. Največ izpolnjenih je z Gorenjske (25)⁸ in Štajerske (29)⁹, manj od drugod: s Koroške 11¹⁰, Primorske 4¹¹, z Dolenjske 4¹², iz Bele krajine 2¹³, z Notranjske 1¹⁴ in 1 iz Kastva. Kljub skromnemu odzivu so dobljeni podatki vendarle pomembni, ker vsaj deloma odkrivajo podobo plesnega izročila v začetku našega stoletja. Posebej zanimivi so tisti odgovori izpolnjevalcev »Popraševalne pole«, ki trdijo, da »narodnih plesov« ni, ker da ljudje plešejo le »navadne« plesse. To je tudi posledica dejstva, da Navodila pojma »narodno« niso opredelila. Prav gotovo je Štrekelj pri sestavi navodil in prirejanju vprašanj mislil na pristno in privzeto izročilo. Za narodno je imel vse, kar so ljudje na deželi peli, godli in plesali. O tem nas prepričujejo celo nekatera vprašanja. Izpolnjevalci ankete in vprašanci postavljenih vprašanj o narodnih plesih pa tega niso tako razumeli in so odgovarjali, da plešejo pri njih samo »navadne« plesse, medtem ko so »narodni« že davno pozabljeni. Seveda je njim »narodno« pomenilo »starosvetno« in »pristno«, kar seveda plesi, ki so jih zapisovalci in informatorji poznali, niso bili, saj so bili vsi novejšega in tujega izvira ter preveč »navadni«.

Izmed plesov so največkrat omenjeni *štajeriš*, izpolnjevalci iz Zg. Savske in Zg. Savinjske doline ter s Koroškega navajajo tudi *štajeriš s petjem* poskočnic, *polka*, *valček* in *mazurka*. Vsi drugi plesi so redko navedeni. Samo izpolnjevalec ankete iz Vogelj na Gorenjskem je poleg zgoraj zapisanih plesov naštel še *potrkan tajč*, *špicpolko*, *mrzolin*, *šuštarpolko*, *krajcpolko* in *nojkatoliš*. Seveda to ne pomeni, da so bili ti plesi v navadi le v tem kraju, pač pa pričajo o vestnem izpolnjevalcu ankete. Povojno raziskovanje namreč dokazuje, da so bili v tej »Popraševalni poli« navedeni plesi razširjeni povsod na Slovenskem, ne samo v Vogljah¹⁵. Eno od vprašanj v »Popraševalni poli« je bilo tudi, kdaj se največ poje, gode in pleše. Odgovori so skoraj v vseh anketnih polah enaki: največ se je plesalo na

⁸ Rateče, Kranjska gora, Dovje, Bohinjska Srednja vas, Češnjica, Gorje, Bled, Lesce, Radovljica, Selca, Sopotnica pri Škofji Loki, Poljane nad Škofjo Loko, Stara Loka, Kropa, Voglje, Kamnik, Županje njive, Stranje, Rafole, Češnjice v Tuhinjski dolini.

⁹ Solčava, Luče, Ljubno ob Savinji, Šmartno pri Slovenj Gradcu, Mislinja, Šmartno ob Paki, Kebelj, Tevče, Dramlje–Šentjur, Zagorje ob Savi, Trbovlje, Sevnica, Koprivnica (Rajhenburg), Videm ob Savi, Kapele, Bizeljsko, Sv. Peter pod Sv. gorami, Frankolovo, Žiče, Fala, Sv. Urban, Cezanjevci, Ljutomer in okolica, Žetale–Rogatec, Sv. Miklavž pri Ormožu.

¹⁰ Gorje pri Beljaku, Sv. Jurij na Strmcu, Št. Ilj, Škofiče, Loče pri Baškem jezeru, Kapla, Št. Lipš, Pokrče, Glinje, Grebinj, Kotlje.

¹¹ Sežana, Šentviška gora, Tolmin, Breginj.

¹² Sodražica, Mokronog, Velika dolina (Krško), Rigonce (Brežice).

¹³ Črnomelj, Semič.

¹⁴ Laze pri Planini.

¹⁵ Prim. Mirko Ramovš, Plesat me pelji, Ljubljana 1980.

svatbah, ob pustnem času in ob žegnanjih; pogosto na veselicah, ki so jih prirejale razna društva (gasilci, lovci). Malo pa je odgovorov, ki bi kot priložnost za ples navajali skupno delo. To je čudno, saj so prav poznejša raziskovanja odkrila, da se je po takih delih največ plesalo¹⁶. Odgovori dokazujejo, da anketa nikoli ne daje prave slike o nekem pojavu, saj je njen uspeh preveč odvisen od usposobljenosti in volje izpolnjevalcev. Toda poudariti je treba, da je bila »Popraševalna pola« samo pomoč pri iskanju primernih informatorjev za usposobljene zapisovalce in ni bila mišljena kot gradivo za znanstveno raziskavo.

Mnogo bolj je bila uspešna akcija Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, saj je bilo nabranih okoli 13.000 enot. Med njimi je tudi nekaj plesnih pesmi in plesnih melodij, ki so jih zapisali Oskar Dev, Franc Drnovšek, Vekoslav Filipič, Josip Jekl, Franc Kramar, Ludvik Kuba, Jože Lešnik, Anton Plevnik, France Stele in Niko Štritof.¹⁷ Pač pa so plesni zapisi v nabranem gradivu skoraj izjema. Tako je Franc Kramar pri potrkkanem plesu nad notami označil, kdaj se potrka z nogami ob tla in kdaj se ploskne z rokami, medtem ko je Josip Jekl ob dveh zapisih melodije in parafraze malendra iz Podjune na kratko opisal sam ples¹⁸. Zapisovanje plesov je bilo za zapisovalce pretrd oreh, razen tega je očitno, da so v težnji zapisovati »narodne plese« (kot so zahtevala Navodila) iskali nekaj, česar ni bilo. Tisto, kar so ljudje plesali, so bili pač »navadni« plesi in jih verjetno ni bilo vredno zapisati.

Štrekelj je kot urednik Slovenskih narodnih pesmi in kot predsednik Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi dokazal, da je gledal na ljudsko pesemsko in glasbeno izročilo celostno in mu je bilo samoumevno, da je v zbiralno akcijo vključil tudi ples z vsemi spremljajočimi pojavi. Da je bil glede plesa rezultat tako pičel, ni njegova krivda, pač pa premajhna razgledanost in nezadostno znanje zbiralcev in zapisovalcev. Kljub vsemu pa smo trdno prepričani, da o slovenskem ljudskem plesu ob koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja ne bi imeli nobenih podatkov, če ne bi dr. Karel Štrekelj začel objavljati svojega velikega dela »Slovenske narodne pesmi« in ne bi vodil akcije nabiranja slovenskih narodnih pesmi.

Zusammenfassung

Štrekelj's Beitrag zur Erforschung des slowenischen Volkstanzes

Über den slowenischen Volkstanz im 19. Jh. und anfangs des 20. Jh. wüssten wir kaum etwas ohne Štrekelj's grosser Volksliedsammlung »Slovenske narodne pesmi« (1.–4., Ljubljana 1895–1923) und seines Bemühens als Vorstand des slowenischen Ausschusses in der Sammelaktion »Das Volkslied in Österreich«.

Als Sprachforscher befasste sich Karel Štrekelj keineswegs mit dem Volkstanz, doch beim Ordnen des Materials für seine Volksliedsammlung konnte er nicht an Volksliedern, die mit dem Tanz verbunden sind, vorbei sehen. So veröffentlichte er im 7. Heft (1903) die Vierzeiler, welche ursprünglich zum Tanz Steyrisch gesungen worden sind und im Vielen über die Entwicklung dieses Tanzes Klärung

¹⁶ M. Ramovš, n.d.

¹⁷ Igraj kolo: št. 5781, 9047, 9331, 10652; Igraj kolce: št. 2623, 2718; Rešetca: št. 2565; Jeli trden ta vaš most: št. 2511; Črnomaljsko kolo in most: št. 2555, 2560; Ziljski visoki raj: št. 4856, 5571; Potrkkan ples: št. 2519, 2606, 8969; Ples Izak: št. 7475; Malender: št. 5559, 5560; Zmiraj sedeti (vabilo na ples – valček): 3287, 5298; Poskočnici za štajeriš: št. 6511, 8995; Triebe ni, trieba ni (polka): št. 5579; Urban, Urban je godu cev dan: št. 4987; Ples (mazurka): št. 11132, 11133; Ples (valček): št. 11158 (v resnici melodija polke); Ples: št. 11159 (domnevno varianta mrzulina); Ples »čoteš«: št. 11160; Potrkkan ples: št. 11161.

¹⁸ Potrkkan ples, št. 11161; Moja dečva je djava: krv, krv, št. 5559 (variante malendra); Malendra, raj, št. 5560.

bringen. Im 9. Heft (1905) brachte er jedoch richtige Tanzlieder, grösstenteils aus Bela krajina (Weisskrajina) und Koroška (Kärnten). Waren diesen Volksliedern auch die Beschreibungen der Tanzausführung und der Begleitumstände beigegeben, so hat er aus diese veröffentlicht.

Für den slowenischen Ausschuss der genannten Sammelaktion verfasste Štekelj eine Anleitung und Fragen für die Sammler, wobei er nicht nur Volkslieder, sondern auch Volkstänze, Volksmusik und damit verbundenes Brauchtum mitberücksichtigte. Diese Anleitung wurde gedruckt publiziert und ist heute noch anwendbar, denn für Štekelj war der Mensch als Träger der Überlieferung ebenso wichtig wie das überlieferte Material selbst.

Was das Volkslied anbelangt, kann die Sammelaktion als erfolgreich betrachtet werden. Sie ergab etwa 13.000 Aufzeichnungen, doch darunter leider wenige Tanzlieder und nur drei Tanzmelodien mit der Tanzbeschreibung. Etwas mehr Angaben über die Volkstänze brachten die Fragebogen. Sie wurden in vielen Exemplaren ausgeschickt um zu erfahren, was in einzelnen Ortschaften getanzt und gesungen wird, zu welchen Gelegenheiten. Relativ wenige Fragebogen kamen mit den Antworten zurück und die Angaben über die Volkstänze waren nur spärlich, wahrscheinlich deshalb, weil die Fragen meistens missverstanden wurden. Man glaubte nach altertümlichen und ursprünglichen nationalen Tänzen suchen zu müssen und solche fand man nicht. Das, was noch getanzt wurde, lehnte man aber als gewöhnlich, alltäglich, der Beschreibung nicht wert, ab.

Wenn also die Zahl der Angaben kleiner ist als erwünscht und möglich wäre, schätzen wir sie doch als einen nicht unbedeutenden Beitrag zur Erforschung des slowenischen Volkstanzes in einer Zeit, als das Neue und der Herkunft nach Fremde das Ursprüngliche zu verdrängen begann.